

*Köhnə xatirələr bağlı sandıqca,
Nələr yada düşür baxıb andıqca.
Qırçınlı ləpələr dalğalandıqca
Bəzənib darandın, a Göyçə gölü.*

Mövzusu, ideyası ilə aşiq şeri ənənələrinə nə qədər bağlı olsa da, bunu yazan artıq sadəcə aşiq deyil. Bu, aşiq poeziyası ənənələrlə tərbiyələnmiş Aqil İmandan şair Aqil İmana keçiddir. Burada fikrin ifadə tərzini hər hansı aşiqin Göyçəyə yazdığı şeirdən daha çox, tutaq ki, Əhməd Cavadın Göy gölə yazdığı şeirinə, Müşfiqin qaynar, oynaq misralarına daha yaxındır.

*Gözümdən Laçının tökülən qanı,
Başımdan Şuşanın havası gedir.*

Şairin sosial problematikalı şeirləri əslində onun vətən şeirlərinin tərkib hissəsidir. Əgər birinci qism şeirlər daha çox vətənin bədii təbiət fəlsəfəsidirsə, ikinci qism şeirləri bədii cəmiyyət fəlsəfəsidir...

Səhv etmirəmsə, antik yunan şairi Menandra məxsus bir ifadə var - məhəbbət tikanlara bürünmüş bu dünyanın yeganə çiçəyidir. Ədalətsiz dünyada insanın (xüsusən əgər o şairdirsə) yeganə sığınacaq yerinin məhz ürək, son təsəlli-

Eşq sənəni İman elədi

Dünya sözdən, adam addan başlayır. Adəm mələklərə cənnətdə əsmayihüsnanı (Allahın gözəl adlarını) öyrətdi... "Adam" və "ad" sözləri arasındakı səsleşmə də görünür, təsadüfi deyil. Kiməsə, nəyəsə ad verəndə əslində, biz onu yaradırıq.

O qədər də orijinal olmayan bu girişdən qəsdim odur ki, Aqil İmanın birinci (və bəlkə də axırınıcı!) kitabının əlyazmasını oxumamışdan öncə, onun adını və təxəllüsünü "oxudum". Atası - Göyçənin tanınmış söz ustası Həsən Xəyalı ona İman adı verib, qardaşı, tanınmış şair Sərraf Şiruyə isə Aqil təxəllüsünü. Və bu iki söz bir-birini tamamlayır - iman köksdə olur, ağıl isə başda. Və ikinci birinciyə söykənir.

Min ildir ki, əli qələm tutanlar arasında mübahisə gədir - əsas nədir, ürək, yoxsa ağıl? Filosoflar deyir - ağıl, sufilər deyir - ürək, ariflər deyir - hər ikisi. Aqil İmanın şeirlərində mən ağıl da gördüm, ürək də.

Aqil İman sözün müsbət mənasında ənənəvi şairdir. Amma elə bu ənənə daxilində də onun şeirlərində kifayət qədər özünəməxsus obrazlara rast gəlmək mümkündür. Nizami, Nəsimi, Füzuli, Sabir... də daxil olmaqla klassik divan və satira şeri bu ənənənin birinci, Yunus İmrəylə başlayıb Aşiq Əlsəğərle zirvəsinə çatən aşiq şeri ikinci qanadıdır.

Əslində, bu iki qanad arasında ciddi fərq yoxdur. Yunus İmrəylə Füzuli arasında mahiyyətə fərq olmadığı kimi. Aşiq şeri divan şerinin xəlqi-şifahi forması, divan şeri aşiq şerinin yazılı-elitar formasıdır. Hər ikisinin qəhrəmanı aşiq, hər ikisinin ana mövzusu eşqdır. Sadəcə, birini şair əruzda yazır, ikincisini isə aşiq hecəda qoşur. Birinci türk diliylə yanaşı, ərəb-fars dillərində də yazılır, ikinci isə ancaq milli dildə. Satirik şairə gəlinə, o da sevgidən tənqid edir və mənim qənaətimcə, öz millətini (ümumən insanı!) Sabir qədər sevən ikinci şair təsəvvür etmək çətindir. Dərd özünün zirvəsinə çatanda güllüşə çevrildiyi kimi, sevgi də özünün son həddinə varanda satira yaranır.

Bu baxımdan Aqil İman həm aşiq, həm də şairdir, başqa sözlə desək, bu ikisinin qovuşağında düzib-qoşan, yazıb-yaradan el şairləri çevrəsinə daxildir. O çevrə ki, tanınmış söz ustalarından İsmixan, Bəhmən Vətənoğlu, Sücaət, Əli Qurbanov və digərlərinin adı ilə tanınır...

Lakin yuxarıda adı keçən el şairlərindən Aqil İmanın mühüm fərqi var: İsmixandan, yaxud Bəhmən Vətənoğlu və Əli Qurbanovdan fərqli olaraq o, sırf aşiq şeri çərçivələrində qalmır, Sücaət kimi sadəcə şəxsi həyatı ilə bağlı şeirlər yazmır. Bu baxımdan mənim üçün iki Aqil İman var: aşiq poeziyası ənənələri üstündə köklənən Aqil İman və şair Aqil İman.

Təkcə elə dünya mövzusunda müraciətin özü kifayətdir ki, deyəsən - bu, aşiq poeziyası ənənələrindən gələn Aqil İmanın sözü, səsi, nəfəsidir.

*İmanam, istəyim, eşqim dərinədə,
Səndən gül gətirib qəm allərində.
Oturub ağladım görüş yerində,
Nə olsun? Onsuz da olan olmuşdu.*

Təkcə elə "oturub ağladım görüş yerində" misrasındakı konkretlik isə deməyə imkan verir ki, bunu yazan artıq şairdir. Aşiq həтта konkret bir gözəli vəsf edəndə də, özünün sevgisindən yazanda da sanki hamının fikrini ifadə edir, özündən əvvəl düzib-qoşanların tərzindən, obrazlar sistemindən bəhrələnilir. Əvvəla, toy məclisində sazı sinəsinə basıb, məclisin o başında duran Güləndamı, Güllünü, ya Tellini eksprompt tərif edən aşiqin yeni obraz axtarmaq üçün faktiki olaraq vaxtı olmur - o iki daşın arasındaca həm vəzn və qafiyəni gözləməli, həm də fikir ifadə etməlidir. Bu isə o qədər də asan məsələ deyil - sözün həqiqi mənasında imtahandır. Odur ki, çox zaman yaddaşında daşlaşmış, əzbər bildiyi obrazlardan bu və ya digər dərəcədə dəyişiklik şərtilə istifadə edir. İkinci, istər klassik ədəbiyyat, istərsə də aşiq ədəbiyyatında ənənəni daşımaq yox, qoruyub saxlamaq daha böyük hüner sayılıb. Xüsusən də, folklorun funksiyası məhz budur. Buna görə həтта ən istedadlı aşiq belə özünə doğru yol gələn, amma hələ özünə çatmamış şairdir. O, özünün yox, xalqın fikrinin ifadəçisidir. Və bu anlamda sözün həqiqi mənasında xalq şairləri əslində ozanlar, aşiqlər, baxşılar, bardlardır. Elə ki, aşiq bu kollektivçilikdən çıxır, sırf özünü və öz tərzini ifadə edir, sənət də fərdiləşir və aşiq şairə, şifahi ədəbiyyat isə yazılı ədəbiyyata çevrilir.

Aqil İmanın şeirləri istər forma (qoşma, gəraylı, deyişmə, təcnis), istərsə də məzmunca (vətən eşqi, məhəbbət, təbiət gözəlliklərinin tərənnümü, sosial ədalətsizliklərə qarşı etiraz, dünyanın bədii-fəlsəfi dərkini, zamandan giley) daha çox, əlbəttə ki, minillik türk heca şerinin gələnlərinə dayanır.

Onun yaradıcılığında xüsusi yer tutan Göyçə mövzusu öz əksini iki planda tapır: ata yurduğun gözəlliklərinin tərənnümü və onu itirməkdən doğan həsrət. Göyçə təkcə Aqil İman yox, hər bir göyçəlinin nəzərində cənnətin simvolidir. Antik yunanlar üçün Olimp, əski türklər üçün Ötükən nədirsə, Aqil İman üçün də Göyçə odur. O, Göyçəsiz özünü cənnəti itirmiş Adəm kimi hiss edir:

*İman, həsrətindən yanısı, Göyçə,
Yanmasa, buz olub donası, Göyçə!
Sənə - Ələsgərin anası Göyçə,
Sənə dahilərin yurdu dedilər.*

Lakin şairin Qarabağa, Kəlbəcərə dair şeirləri, Şuşa, Laçın itkisindən doğan misraları göstərir ki, onun Vətən anlayışının çevrəsi regional hüduddan çox genişdir:

*"Torpaqdan pay olmaz" - deyən babalar,
Oyanın, qartallar yuvası gedir.*

sinin məhz məhəbbət olması bu üzdən məntiqlidir. Aqil İmanın əksərən şux ovqata bələnməmiş, bəzən zarafatyana notlar üstündə köklənmiş sevgi şeirlərinin yerini ümumi yaradıcılığı fonunda belə dərk edirəm. Aşiq şerindən gələn ənənəvi metafora-təşbehlərlə yanaşı, bu şeirlərdə məhz şairin özünəməxsus bədii yozumlarına da sıx-sıx rast gəlirik:

Bütün şairlər kimi, Aqil İmanın da şeirlərinin dili öz təbiiliyi, rəvanlığı, axıcılığı, qulağa xoş gələn avazı ilə yadda qalır. Bunlar vəznə, qafiyəyə salınmış cansız söz yığıcı deyil, bəzən həzin lirizmə enən, bəzən də şahə qalxıb kükrəyən mütəhərrik, dinamik, canlı sistemdir. Onların melodiyası var... Odur ki, sağlığında üzünü görməsəm də, əlyazmasını oxuyanda Aqil İmanın səsinə eşitdiyim məqamlar da oldu:

*Ay İman, günləri illə qarşılar,
Sözünə dilə tutub, əllə qarşılar.
Gələni, gedəni güllə qarşılar,
Elə bil bu dünya görüş yeridi.*

Şairləri öz yazdıqlarına münasibət baxımından üç qismə bölərdim - şeri sənət bilənlər, həyat bilənlər, tale bilənlər. Məncə, Aqil İman üçüncülərdən idi. Yəni ixtisasca mühəndis olsan da, şair yazasan. Çünki alm yazın belədir. Çox vaxt şeirlərini məclislərdə sinədən deyəsən, heç vaxt heç bir rəsmi yaradıcılıq qurumunun üzvü olmayasan, otuz səkkiz il yaşasan da kitabını çıxarmaq fikrinə düşməyəsən, hətta özünə şair deməyə çəkinəsən, amma yenə də yazasan. Çünki bu taledir və sənin iradəndən kənar. Nəhayət, "vaxtsiz" ölümünü duyasan və şeirlərində buna tez-tez işarələr edəsən. Yəni şeirlərində öz taleyini, alın yazını oxuyasan. Oxucuların şairi, Allahın oxucusu olasan:

*Oyan, a taleyim, a bəxtim, oyan,
Sən mənə həyansan, mən sənə həyan.
Nə vaxtdır gözümü yollarda qoyan,
Görən harda qaldı, ölüm gəlmədi.*

"Bu dünya görüş yeridi" kitabındakı şeirləri şairin oğlu - istedadlı şair Qılman İman müxtəlif mətbuat orqanlarından, qohumlardan, dostlardan, poeziyasevərlərin yaddaşından toplayıb. Kitabın adını da Qılman özü qoyub. Ariflər demişkən, qəribədir bu dünya. Ata oğulun özünə, oğul isə atanın sözünə ad verir. Görüş yeri olan bu dünyada insanın bundan böyük nə işi ola bilər ki?

Əsəd Cahangir

